

STATI

Karel Jaromír Erben – 150 let od úmrtí spoluzakladatele Právníka

Ladislav Vojáček* – Ondřej Horák**

Abstrakt: Jméno Karla Jaromíra Erbena se u nás každému spojí s tím, že byl básníkem a pohádkářem. Někdo si uvědomí návaznost jeho umělecké tvorby na etnografická bádání. Jiní možná zaregistrovali jeho politické angažmá v revolučním roce 1848. Dalším se zase třeba vybaví jeho archivářská profese nebo překladatelská práce a s ní nerozlučně svázaná tvorba české odborné terminologie. Zpravidla jen právníci a historici budou vědět, že šlo z velké části o terminologii právníkou, protože Erben vystudoval právo, a že na poli práva vyvíjel i další aktivity, i když v jeho bohatém životě nebyly tím zásadním. Sto padesát let, které uplynuly od Erbenovy smrti, je vhodnou příležitostí připomenout si v kontextu jeho nelehkého osudu a bohatých profesních aktivit právě jeho právnícké působení: zpřístupňování starších českých právních památek, podíl na překladu klíčových dobových právních předpisů do češtiny, tvorbu české právnícké terminologie a v neposlední řadě redaktorství v Právniku.

Klíčová slova: Erben, časopis Právník, právní terminologie, revoluce 1848, Pražské noviny

Úvod

Karla Jaromíra Erbena všichni známe jako autora pohádek, které nám kdysi četli rodiče či prarodiče a které pak mnozí z nás četli svým dětem a vnoučatům. Ve školních letech se nám stal také autorem „čítankové“ *Kytice*, přesněji *Kytice z pověstí národních*,¹ jejíž půvab jsme vesměs plně ocenili až později. Pro starší z nás se jeho jméno a nejznámější dílo pojí i se skvělou semaforickou adaptací. Znamé také je, že byl etnografem, znalcem staré české literatury a archivářem. Proč Erbenovo životní jubileum připomínáme v právníckém časopise, napovídá už název: jako řada jiných, kteří se proslavili jinak, byl také právníkem. O jeho básnické tvorbě psali už mnozí. Leckdo také o jeho etnografickém bádání a archivářské činnosti. A přestože od jeho smrti uplynulo půl druhého století, stále s obdivem. I když to zůstávalo stranou pozornosti, neboť se nestal ani akademikem, respektovaným soudcem či známým advokátem a vlastně ani plnohodnotně nevykonával jiné tradiční právnícké povolání, i na poli práva zanechal významné stopy. Je proto celkem s podivem, že jeho právníckou činnost prozatím samostatně důkladněji zachytil jen I. A. Hrdina.²

* Prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc., katedra dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity. E-mail: Ladislav.Vojacek@law.muni.cz.

** JUDr. et Mgr. Ondřej Horák, Ph.D., odborný asistent na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. E-mail: ondrej.horak@upol.cz.

1 První vydání ERBEN, Karel Jaromír. *Kytice z pověstí národních*. Praha: Jaroslav Pospíšil, 1853.

2 HRDINA, Ignác Antonín. Karel Jaromír Erben – právník a právní historik. *Časopis Všeohrd* [online]. Dostupné v archivu z: <https://www.vseohrd.cz/clanek/karel-jaromir-erben-pravnik-a-pravni-historik_6f1832a8-52f0-4c09-b472-41af7e61f1eb>; článek vyšel 12. dubna 2014 v rubrice *Právní dějiny*. K. J. Erbena ve spojení se založením *Právníka* připomněli i K. Adamová (ADAMOVÁ, Karolina. Zakladatelé časopisu Právník. *Časopis Všeohrd* [online]. Dostupné v archivu z: <https://www.vseohrd.cz/clanek/zakladatele-casopisu-pravnik_35b93afe-c9dc-4237-91b9-a10dd1585a71>; článek vyšel 1. dubna 2011 v rubrice *Právní dějiny*) a advokát Karel Čermák ve sborníku k výročí vzniku *Právníka* [MASOPUST, Zdeněk (ed.). *Právo a stát na stránkách Právníka. 150 let*

I my se jako on samozřejmě chceme zaměřit na Erbenovo působení na poli práva a právní historie. Nicméně, jak je zřejmé, právo v jeho životě nehrálo zásadní roli. Proto nemůžeme skutečnost, že byl zejména věhlasným básníkem a pohádkářem, ale zároveň folkloristou, jazykovědcem, novinářem a povoláním především archivářem, od jeho právnictví zcela odpreparovat. Stejně tak nelze zcela pominout peripetie jeho života, včetně stýkání a potýkání s dobovou politikou, představovanou i zde připomenutým Františkem Palackým.³

Už na tomto místě však můžeme napsat, že v jednom nás Karel Jaromír zklamal. Právě s vědomím, že právo nebylo v básníkově životě na prvním místě, jsme očekávali, že v jeho básnické nebo prozaické tvorbě objevíme zřetelné stopy právníckého vzdělání. Moc úspěšní jsme však nebyli. Lépe řečeno, vůbec jsme nebyli úspěšní. Jeho dílem se sice line „nejzřetelnější problém lidstva“,⁴ otázka viny a trestu, avšak aktérem při jeho řešení není světská moc a nástrojem lidské právo, ale moc vyšší: neoblomná, nepodplatitelná a zákonitě přicházející nadpřirozená (božská) spravedlnost a její nástroj – nezměnitelný osud. „Běží časy, běží, / rok jako hodina; / jedno však nemizí: / pevně stojí vina,“ můžeme číst v *Holoubkovi*. Jak správně postřehl B. Balajka, příčinu viny Erben nikdy nespojoval s vnějšími okolnostmi, se společenským řádem, vždy ji nacházel jen v činech konkrétní osoby.⁵ Za vinou proto u něj s železnou nutností přichází trest nejvyšší, v očích spořádaného občana poloviny 19. století s kořeny v metternichovské době, ctícího tradici, pevný řád a pořádek, a takovým Erben byl, však jistě spravedlivý.⁶

1. Jak šel čas

Řekněme hned, že Erbenův bohatý život rozhodně nebyl lehký. Však také lidem s duší básníka pšenka kvete málokdy. Nic na tom nemění, že se na sklonku života dočkal řady poct. Jeho životní úděl v obdivuhodné zkratce zachytil Jan Skácel, když pro malý, ale skvostný výbor z básníkovy díla koncipoval fiktivní dopis adresovaný manželce císaře Františka Josefa I. Alžbětě: „*Bohové ho nemilovali prudkou a závistivou láskou. Nezemřel mlád. Starý a unavený rozloučil se s tímto světem. Měl vzhled usouzeného úředníka a jeho měsíční příjem nestál za řeč. Prožil život mezi pergameny z oslí kůže. Kašlával krví smíšenou s černým prachem archivů. V tom se zase podobal starým horníkům, kterým se na plicích*

českého právníckého časopisu. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2011, s. 26]. V německých slovnících je K. J. Erben ve stručných heslech zmiňován jen jako archivář a historik [*Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder. Band I: (A–H). München u. a.: Oldenbourg, 1979, s. 316, s odvoláním na Lexikon der Weltliteratur Gera von Wilpert (Stuttgart: Kröner, 1975)*], případně jako básník a historik (*Österreichisches Biographisches Lexikon*; dostupné z: <<http://www.biographien.ac.at/oebl/?frames=yes>>). Podíl na tvorbě české právnícké terminologie připomíná B. Bretholz, viz BRETHER, Bertold. In: *Allgemeine deutsche Biographie. Band 48. Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, s. 387–388* (dostupné z: <<https://archive.org/details/allgemeindeutsch48lilli/page/386/mode/2up>>).

³ K jejich vztahu zejména KOŘALKA, Jiří. František Palacký a Karel Jaromír Erben. In: PIORECKÁ, Kateřina – NAVRÁTIL, Ivo (eds). *Karel Jaromír Erben a úloha paměťových institucí v historických proměnách. Referáty z vědecké konference konané ve dnech 15.–16. dubna 2011 na Malé Skále. Sv. 1. Semily: Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily pro Pekařovu společnost Českého ráje v Turnově, 2011, s. 27–36.*

⁴ Profesor Václav Chytil při vzpomínce na přednášky svého učitele a pozdějšího kolegy Jaroslava Kallaba, (CHYTIL, Václav. *Vzpomínám si. Rukopis pamětí uložený v Archivu Masarykovy univerzity*).

⁵ BALAJKA, Bohuš. *Přehledné dějiny literatury I. Praha: Fortuna, 1995, s. 144.*

⁶ Vyzněním podobným veršem z Erbenovy *Věštyně* – „*Nechtějte lehce vážit řeči mojí, / z nebeť přichází veští duch, / zákon nezbytný ve všem světě stojí / a vše tu svůj zaplatí dluh*“ – za druhé světové války zarámoval drobnou úvahou o Erbenově pojetí společenského řádu, jak se jeví ve světle jeho básnické tvorby, V. Jiráta (JIRÁT, Vojtěch. *Erben čili majestát zákona. Praha: Jaroslav Podroužek, 1944*).

*usadila tma.*⁷ My se na úvod pokusíme tuto – výstižnou, ale přeci jen příliš lapidární – charakteristiku trochu rozvést připomenutím několika uzlových bodů Erbenova života.

Karel⁸ se narodil 7. listopadu 1811 v Miletíně v dnešním Královéhradeckém kraji. Do chudé rodiny ševce a později sadaře Jana Erbana a jeho ženy Anny, dcery miletínského učitele Františka Žáby, přibyl jako jedno z dvojčat. Chlapci Jan a Karel byli – na rozdíl od otce – do matriky zapsáni s příjmením Erben. Jan však po několika týdnech zemřel. Ani Karel se už od dětství netěšil pevnému zdraví, navíc trpěl vadou řeči. Byl však bystrý a usilovný a sudičky jej obdařily hudebním nadáním. A měl štěstí na lidi. Ve svém dědovi Františkovi a strýci Josefu Žábovi a v agilním miletínském faráři Janu Edvardu Arnoldovi⁹ našel výborné učitele.¹⁰ Jeho studium finančně podpořili panští úředníci a po jejich vzoru i majitel miletínského panství a trutnovský měšťan Hynek Václav Falge. Přidal se též mecenáš české kultury František de Paula Czenczinger z Birnic. Později, za studií na univerzitě, získal celoživotní přízeň Františka Palackého. I tak si však mladý Erben musel přivydělávat výukou hry na klavír a později – právě pro Palackého – opisováním starých listin. I přes podporu mecenášů se mu tedy nestudovalo snadno, jak lze dovodit i z jeho pozdějšího postesknutí v dopise příteli Josefu Mnohoslavu Roštlapilovi (1865): „*Mnozí pohlížejí na léta mladosti své jako na uplynulý zlatý věk, žádajíce si jeho, by možné bylo zase nazpět – ale já si toho nežádám [...]*“.¹¹ Nicméně v nouzi přijaté opisování starých listin předurčilo jeho budoucí životní osudy.

Po studiu na královéhradeckém gymnáziu zamířil K. Erben na pražskou univerzitu. Po absolvování „přípravky“ na filozofické fakultě přešel na práva, která úspěšně absolvoval v roce 1837. Práva si zvolil – z dnešního pohledu poněkud paradoxně – i díky své řečové vadě, která mu bránila věnovat se učitelské profesi. Později se dvakrát oženil a musel si protrpět nejen smrt své první ženy Barbory, ale i tři ze svých šesti dětí. Nedožil se sňatku své nejmladší dcery z prvního manželství Bohuslavy, která se provdala za historika a pozdějšího ministra Antonína Rezka (za manžela z akademického prostředí – chirurga a pozdějšího rektora UK v Bratislavě Stanislava Kostlivého – se provdala i jeho vnučka Bohuslava).

K. J. Erben zemřel 21. listopadu 1870. Jeho nejbližší na úmrtním oznámení uvedli, že v jeho osobě odešel „*ředitel pom. Úřadu Pražského magistrátu, rytíř cis. rus. Řádu sv. Anny, rytíř černohorského řádu Danilova, za nezávislost Crnegore' druhé třídy, čestný doktor císařské univerzity v Charkově, čestný člen společnosti přátel ruské literatury při univerzitě Moskevské, jihoslovanské akademie v Záhřebě, historicko-statistické sekce c.kr. Moravsko-slezské společnosti v Brně a členského akademického spolku v Praze, čestný dopisov-*

⁷ ERBEN, Karel Jaromír. *Mateří doušky*. Praha: Československý spisovatel, 1969, s. 7. Vedle Jana Skácela jako autora úvodní esej se na půvabné knížce Klubu přátel poezie podílel také Antonín Přidal, který sestavil výbor autorových textů a dokumentární pásmo. Mimořádná situace letošního jara nám bohužel znemožnila studovat Erbenovu korespondenci a další materiály v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. Řadu citací jsme proto převzali ze sekundárních pramenů, zejména právě z této publikace a z knihy ERBEN, Karel Jaromír. *Poklad*. Praha: Naše vojsko, 1958.

⁸ Druhé jméno Jaromír si ke křestnímu Karel připojil až ve svých literárních začátcích.

⁹ J. E. Arnold působil jako kaplan v Miletíně. Později se s K. J. Erbenem potkávali i v Praze, kam se miletínský farář uchýlil na odpočinek. V roce 1845 spolu stáli například u zrodu pražské Měšťanské besedy. Dvanáctého června 1848 Arnold sloužil pověstnou mši, po jejímž skončení vypukly tzv. svatodušní bouře. Z jeho pera pochází také popis tehdejších událostí; k tomu TOUŽIMSKÝ, Josef. *Na úsvitě nové doby, Dějiny roku 1848. V českých zemích*. Praha: Jos. R. Vilímk, [1889], s. 31, 557 an.

¹⁰ Z miletínských chlapců ročníku 1811 vedle něj vychovali dalšího úspěšného absolventa práv Jana Nepomuka Lhotu, který se dal na úřednickou dráhu a stal se podkrajským hejtmanem a poslancem, uznávaného lékaře Víta Levita a kněze Jana Hlavatého, pozdějšího děkana v Kostelci nad Orlicí (dostupné z: <http://www.hlavati.cz/_hlavati/miletin/erben/archivar.htm>).

¹¹ Citováno podle BRANDL, Vincenc. *Život Karla Jaromíra Erbena*. Brno: Matice moravská, 1887, s. 6.

vatel císařské veřejné biblioteky v Petrohradě, čestný poručík c.kr. priv. sboru Pražských ostrořelců, skutečný člen archeologické společnosti v Moskvě, dopisující člen cis. akademii nauk v Petrohradě, Linnécké společnosti v Lyoně, cis. Král. říšského ústavu geologického ve Vídni, místopředseda historického spolku v Praze, výbor společnosti Muzea král. Českého, člen odboru musejního pro vzdělání řeči a literatury české i odboru archeologického, řádný člen král. české společnosti nauk v Praze atd.¹² Erbenův vrstevník Jakub Malý (*4. srpna 1811), když později psal o jeho úmrtí, obřadně uvedl, že „co člověk byl Erben muž nad jiné spanilomyslný a nestranný, v obcování milý a k službám přátelským vždy ochotný“.¹³

2. Začínající právník a archivář

Klasické právnícké profesi, respektive přípravě na ni, se Erben věnoval jen krátce po skončení studia, když působil jako neplacený kancelářský praktikant u hrdelního soudu v Praze a po složení soudcovské zkoušky jako konceptní praktikant u fiskálního soudu.

Jak jsme to již naznačili, pro Erbenův profesní život bylo zásadní, že se už v době svých studií seznámil s Františkem Palackým. Spolu se spolužákem a přítelem Karlem Havlíkem pro něj totiž začal opisovat obsáhlou *Historii církevní* Pavla Skály ze Zhoře a později i jiné dokumenty. S podporou věhlasného historika a dalším studiem¹⁴ rozvinul své předpoklady pro archivářskou a historiografickou práci. Erbenův tutor oceňoval jeho pracovitost a dlouho mu pomáhal obstarávat pravidelný, byť třeba jen skrovný a dočasný příjem [nejdříve v roce 1841 z funkce aktuára Královské společnosti nauk, pak za práci ve venkovských archivech, z nichž pro Vlastenecké (Národní) muzeum získával originály či opisy dokumentů k historii českých šlechtických rodů]. Ještě jako kancelářský praktikant sbíral materiál pro Palackého český diplomatář a opisoval zemské desky.¹⁵ V roce 1846 se stal muzejním asistentem a též v této nové funkci pokračoval v práci ve venkovských archivech. Jeho aktivitu ocenil K. H. Borovský žertovnou veršovánkou: „*Archív náš se valně množí, / máme v něm nejmíc kradené zboží, / neb pan Erben, náš příčinlivý asistent, / bere, kde co najde, papír i pergament; / v létě ho po Čechách na pajty vysíláme, / a co v létě nakrad, v zimě pořádáme. / [...]*“.¹⁶ Ke kýžnému pevnému materiálnímu zajištění mu až ve zralém věku pomohla přímluva Pavla Josefa Šafaříka. I díky ní v roce 1851 získal úřad archiváře města Prahy, který mu konečně zajistil slušný a trvalý příjem 1000 zlatých ročně.

Zásluhou Erbenova bádání ve venkovských archivech se podařilo vedle dalších textů uchovat též dlouhou řadu dokumentů nedocenitelných pro právní historiky, zabývající se staršími právními dějinami.¹⁷ Pro něj osobně sbírání a studium starých právníckých textů znamenalo poznání kdysi živé české právnícké terminologie. Její „*material ovšem*

¹² Oficiální stránky města Miletín; www.miletin.cz (Rodáci, Karel Jaromír Erben; [cit. 2019-09-21]).

¹³ MALÝ, Jakub. *Naše znovuzrození. Přehled národního života českého za poslední půlstoletí. Část šestá. Od zavedení dualismu až do nastoupení ministerstva Taaffeova*. Praha: J. Otto, 1884, s. 91.

¹⁴ V rámci studia si zapsal i přednášky o diplomatice a heraldice; k tomu GRUND, Antonín. *Karel Jaromír Erben*. Praha: Melantrich, 1935, s. 16.

¹⁵ BRANDL, Vincenc. *Život Karla Jaromíra Erbena*, s. 23.

¹⁶ Citováno podle ERBEN, Karel Jaromír. *Zlatý kolovrat*. Praha: MF – Smena – NV, 1976, s. 36.

¹⁷ Například Alois Vojtěch Šembera do prvního dílu svých *Dějin řeči a literatury československé* (ŠEMBERA, Alois Vojtěch. *Dějiny řeči a literatury československé*. 2. vydání. Vídeň: vlastním nákladem, 1859, s. 182, 183, 184–185) vložil ukázky z Erbenových opisů Rožmberské právní knihy (dobově „*Knihy starého pána z Rosenberka*“), z manských práv a z právní knihy pořízené Ondřejem z Dubé („*Výklad Ondřeje z Dubé na právo zemské*“).

s valné části nehodil se do novověkých poměrů“,¹⁸ přesto mu byl vítanou inspirací pro překladatelskou činnost a práci v terminologické komisi.

K. J. Erben staré listinné materiály nejen opisoval a shromažďoval, ale podílel se též na jejich zpřístupnění veřejnosti, ať už v celku, například později na stránkách *Právnicka*, nebo ve formě stručných shrnutí obsahu (regist). V té souvislosti je třeba znovu připomenout jeho pomoc F. Palackému při přípravě materiálů pro jím založený *Archiv český*, a především jeho editorství prvního dílu¹⁹ až do našich časů nepravidelně vydávané edice *Regesta Bohemiae et Moraviae: diplomatica nec non epistolaria*.²⁰

Erbenova více než století a půl stará edice se původně považovala za provizorium, než bude možné přikročit k edici diplomatářového typu. Z dnešního pohledu nesplňuje všechny nároky na ediční činnost (Erben neshromáždil materiál v úplnosti, malou pozornost věnoval vnějším i vnitřním znakům písemnosti, jejich dochování a uložení; ostatně totéž lze do jisté míry říci i o následujících třech svazcích).²¹ Na druhou stranu výtahy obsahu listin doplňoval i doslovnými překlady jejich klíčových pasáží a k edici s obrovským úsilím pečlivě pořídil osobní a místní rejstřík. Pracovat začal i na druhém díle, dokončil jej však až po letech (1882) jeho tehdy mladý spolupracovník Josef Emler. Nedokončena zůstala práce, v níž chtěl shrnout výpisky z cizích kronik, dotýkající se historie Čech do vymření Přemyslovců (*Scriptores rerum bohemiarum extranei*).²² K pokračování na ní jej ještě několik měsíců před jeho smrtí nabádal F. Palacký.²³

3. Překladatel a spoluvůrce české právnícké terminologie

Erben se významně podílel na rozvoji české řeči a literatury (mj. se v roce 1845 stal členem jazykové komise při Matici české a v roce 1848 byl na návrh Palackého zvolen Jungmannovým nástupcem ve Sboru Matice „jakožto důkladný znalec jazyka“)²⁴ a speciálně na formování moderní české právní terminologie.

Kromě překládání literárních děl, které ho provázelo celý život, se podílel také na překladech odborných textů a zejména právních předpisů, včetně občanského zákoníku a občanského soudního řádu.

K této činnosti Erbena přivedl jeho již zmíněný přítel, spolužák, spisovatel a později okresní soudce v Poděbradech Karel Havlík.²⁵ Abychom náležitě ocenili význam a obtížnost jejich práce, musíme si připomenout, že v polovině 19. století čeština sice žila jako lidový hovorový jazyk, ale jako odborný jazyk se už dávno prakticky neužívala. Proto překládat do češtiny platné právní předpisy představovalo velkou výzvu. Erbenova intimní znalost starých česky psaných právních památek při tom byla k nezaplacení. Na stranu

¹⁸ MALÝ, Jakub. *Naše znovuzrození. Přehled národního života českého za poslední půlstoletí. Část třetí. Návrat k absolutismu*. Praha: J. Otto, 1883, s. 46.

¹⁹ ERBEN, Karel Jaromír (ed.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars I, Annorum 600–1253*. Pragae: C. R. typographiae aulicae filiorum Theophili Haase, 1855.

²⁰ BLECHOVÁ, Lenka (ed.). *Regesta Bohemiae et Moraviae: diplomatica nec non epistolaria. Pars VIII, 1364–1378. Fasciculus II, 1367–1369*. Praha: Sumpibus Instituti historici Academiae scientiarum Rei publicae Bohemicae, 2017.

²¹ PÁTKOVÁ, Hana. Edice právních pramenů. In: SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír (eds). *Encyklopedie českých právních dějin. II. svazek D–J*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 831–844.

²² ERBEN, Karel Jaromír. *Zlatý kolovrat*, s. 58.

²³ KOŘÁLKA, Jiří. *František Palacký a Karel Jaromír Erben*, s. 32.

²⁴ TIEFTRUNK, Karel. *Dějiny Matice české*. Praha: Matice česká, 1881, s. 80.

²⁵ NAVRÁTIL, Michal. *Almanach československých právníků*. Praha: vlastním nákladem, 1930, s. 127.

druhou mohli Erben a jeho kolegové alespoň v něčem navázat na práci svých předchůdců z přelomu 18. a 19. století.²⁶

Z vlastní iniciativy, aniž by k tomu dostali pověření (a měli záruku, že o výsledek jejich úsilí bude zájem), se Erben a Havlík v polovině čtyřicátých let ještě spolu s Antonínem Strobachem, Janem Neubauerem a Josefem Fričem²⁷ chopili překladu platných josefínských civilněprocesních předpisů – obecného soudního řádu a konkurzního řádu.²⁸ Zdařilé dílo nezůstalo bez odezvy, a tak nedlouho po jeho dokončení (předmluva je datována 25. července 1847) se mohl K. J. Erben, tentokrát už z popudu zemského prezidia a spolu s Janem Neubauerem, Vendelínem Grünwaldem a Josefem Jirečkem,²⁹ pustit do většího úkolu: ještě v roce 1848 začali nově překládat všeobecný občanský zákoník. K překladu přistoupili uvážlivě. Kombinovali volbu termínů známých z českých právních památek a termínů vžitých v dobové řeči, pouze v případech, kdy nebylo zbytí, tvořili novotvary. Překlad bohužel nevyšel tiskem.³⁰ Pak se Erben podílel ještě na překladu trestního řádu a trestního zákona.³¹ Za zmínku stojí i to, že participoval na českém překladu prvního dílu *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*, který Palacký napsal německy.³²

První překladatelské aktivity přinesly K. J. Erbenovi v září 1848 i nečekanou pracovní příležitost – funkci překladatele pro zemské gubernium („*translator in iuridico-bohemis*“). Ta mu věcně rozhodně přinášela větší profesní uspokojení než souběžné redaktorství *Pražských novin*. Byl pro ni díky svému právníckému vzdělání a znalosti starých právnických textů nesrovnatelně lépe disponován než jeho předchůdci, z nichž poslední byl neprávnický František Bohumil Tomsa. Zejména však za ní viděl smysluplnou činnost s trvalými výsledky. Jak sám v říjnu 1848 napsal svému radikálnějším druhu z revoluční zářevské mise (k tomu níže) lékaři Vilému Dušanu Lamblovi, díky ní „*byla by oprava českého ouředního slohu z velké části v mých rukou*“.³³

²⁶ Nejpřednější místo mezi nimi náleží Josefu Valentinu Zlobickému, prvnímu profesorovi českého jazyka na vídeňské univerzitě (1775) a hlavním překladateli josefínských zákoníků. Blíže: VINTR, Josef – PLESKALOVÁ, Jana (eds). *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození. J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci. Život, dílo, korespondence*. Praha: Academia, 2004. V. Růžička ocenil zásluhu mladšího Jana Nejedlého (1776–1834), který revidoval původní překlad ABGB, pořízený právě J. V. Zlobickým a V. Veselým (RŮŽIČKA, Vladimír. *Vědecké zpracování české právní terminologie, zvláště v 19. století*. In: *Právně-historické studie*, č. 3. Praha: ČSAV, 1957, s. 138). Srovnej též KINDL, Vladimír. *Kdy byl vytištěn český překlad trestního zákoníku Marie Terezie?* In: *Právně-historické studie*, č. 39. Praha: Karolinum, 2007, s. 359–360; KINDL, Vladimír. *Všeobecný soudní řád Josefa II. a jeho knižní tisky z let 1781/82*. In: *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2010, č. 1, s. 177–183.

²⁷ Antonín Strobach (1814–1856), politicky aktivní soudce, později pražský advokát; v letech 1848–1849 spolupředsedal říšskému sněmu (Konstituantě), zasedajícímu ve Vídni a pak v Kroměříži, ze soudní služby byl propuštěn pro neodsouzení opilce obžalovaného pro urážku panovníka. Jan Neubauer (1813–1888), soudce, později dvorní rada ve Vídni; Josef Frič (1804–1876), advokát a od roku 1861 univerzitní profesor, v roce 1848 člen Národního výboru a účastník Slovanského sjezdu, po němž byl krátce vězněn. K tomu NAVRÁTIL, Michal. *Almanach československých právníků*, s. 425, 306–307, 104.

²⁸ *Obecní řád soudní a řád konkursní Čech, Moravy, Slezska, Rakouska nad Enží i pod Enží, Štýrska, Korutan, Krajinška, Gorice, Gradišče, Terstu, Tyrol a Rakouských předzemí: též i předpis o stručném řízení v rozepřích civilních*. W Prage: W kommissi Františka Říwnáče, 1848.

²⁹ Vendelín Grünwald (1812–1885), právník a politik, který jako první přednášel na pražské právnické fakultě občanské právo v českém jazyce. Josef Jireček (1825–1888), vystudovaný právník, literární historik a politik; k nim NAVRÁTIL, Michal. *Almanach československých právníků*, s. 116 a 181–182.

³⁰ W. Grünwald ho alespoň využil ve svém výkladu rakouského dědického práva, zpracovaném komentářovou formou (srov. GRÜN-WALD, Vendelín. *Právo dědické podlé obecného zákoníka občanského s výkladem jakož i přípravným a historickým úvodem*. Praha, 1853) a J. Petřílka v komentáři k 1. dílu obč. zák. (srov. *Kniha všeobecných zákonů občanských říše rakouské*. Praha, 1857). Hotový text se ztratil a samotný Erben prý později podezřívával A. V. Šemberu, že skončil u něj (EMLER, Josef. *Erben Karel Jaromír*. In: *Ottův slovník naučný. 8. díl*. Praha: J. Otto, 1894, s. 694).

³¹ Srov. *Zákon trestní o zločinech, přechínech a přestupcích pro císařství Rakouské*. Příručné vydání úřední. Vídeň: Císařsko-dvorská a státní tiskárna, 1853.

³² KOŘÁLKA, Jiří. *František Palacký a Karel Jaromír Erben*, s. 32–33.

³³ Citováno podle GRUND, Antonín. *Karel Jaromír Erben*, s. 57.

Další příležitost uplatnit své odborné znalosti Erbenovi přineslo zřízení říšského zákoníku. Nová oficiální publikační sbírka měla být vydávána ve všech v jednotlivých zemích obvyklých jazycích. Proto ministr spravedlnosti Alexandr Bach v červnu 1849 ve Vídni ustavil početnou terminologickou komisi (*Komise pro slovanskou právně-politickou terminologii*), která podle zprávy z *Národních novin* z 1. srpna 1849 vznikla proto, „aby jazykové slovanští byli v té míře uvedeni v zákonnictví a správu, jaká jest jim pojištěna v ústavě“. Měla tedy ujednotit právní terminologii pro vydávání zákoníku ve slovanských jazycích (původně se uvažovalo i o jediném jazyku, ale tu myšlenku komise rychle zavrhl). Členové se podle zvacích dopisů rekrutovali z „proslulých znatelů slovanských jazyků“.³⁴ Erben v ní spolu s přítelem Antonínem Rybičkou, překladatelem na ministerstvu vnitra, zastupoval Čechy, jedním ze dvou zástupců Moravy se stal Alois V. Šembera, profesor na moravské zemské Akademii a guberniální překladatel v Brně, druhým ministerský úředník, redaktor české verze říšského zákoníku Antonín Jaroslav Beck,³⁵ Slováky reprezentovali Ján Kollár a Karol Kuzmány, dále byli zastoupeni Poláci, Rusíni, Srbové („*Jihoslované*“), Chorvaté a Slovinci („*Krajinci*“). Předsedou komise se stal Pavel Josef Šafařík. Komise však jako celek nebyla příliš efektivní a po čtyřech měsících se rozešla, aniž by svůj úkol splnila. Nejlépe se vedlo její česko-moravsko-slovenské sekci, která i díky využití krátce předtím připravených překladů obecného soudního řádu a konkurzního řádu přes řadu sporů a rozdílných přístupů vypracovala a publikovala svůj dílčí elaborát.³⁶ V jeho předmluvě Šafařík výslovně ocenil Erbenův podíl na konečném výsledku.

Na tento dílčí výsledek mohla navázat zvláštní česká komise, zřízená nařízením ministra kultu a vyučování Lva Thuna č. 4391 z 15. června 1851 (*Komise k ustavení vědeckého názvosloví pro gymnasia a reálné školy*). Sídlo měla v Praze a dostala za úkol v šibeničním termínu tři měsíců vytvořit české vědecké názvosloví, „pokud jeho vyhledává vyučování na gymnasiích a reálních školách“, tedy pro potřebu středních škol s češtinou jako vyučovacím jazykem (dvě byly zřízeny i na Slovensku). Jejím předsedou byl opět P. J. Šafařík a mezi jejími členy nechyběl ani K. J. Erben.³⁷

Jednalo se o kolektivní práci a Erbenův individuální přínos bohužel není možné doložit. Přesto může být zajímavé představit několik příkladů z oblasti soukromého práva, které dokládají posuny i neukotvenost dobové terminologie. Takřka „učebnicově“ to je doložitelné již na samotném překladu názvu *ABGB* (v roce 1812 *Kniha všeobecných zákonů městských*, podle terminologické komise *Obecný zákonník občanský*, ovšem ještě 1. díl komentáře z roku 1857 *Kniha všeobecných zákonů občanských*). Komise dále navrhovala rozlišování vlastnictví v objektivním smyslu (vzhledem k majetku) jako „*vlastenství*“

³⁴ Obě citace ČERNÝ, Jan Matěj. *Boj o právo. Část II.* Praha: Karolinum, 2007, s. 930–931 (dok. č. 254 „Komise pro právnícko-politickou terminologii českou“). Krátce k ní též MALÝ, Jakub. *Naše znovuzrození. Přehled národního života českého za poslední půlstoletí. Část třetí. Návrat k absolutismu*, s. 45–46.

³⁵ Jeho syn Max Wladimír von Beck se v roce 1905 postavil do čela předlitavské vlády. Jeho vládě se v roce 1907 podařilo pro volby do říšské rady zrušit rozčlenění voličů do volebních kurií, a tak pro volby do předlitavského parlamentu zavést všeobecné a rovné volební právo s tajným hlasováním pro muže. Zavedla také významné sociální reformy.

³⁶ *Juridisch-politische Terminologie für die slawischen Sprachen Oesterreichs: Von der Commission für slawische juridisch-politische Terminologie. Deutsch-böhmische Separat-Ausgabe.* Wien: Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1850. Dílčí elaboráty pak publikovaly i další sekce (PETIOKY, Viktor. *Německo-český slovník právní terminologie z roku 1850. Naše řeč.* 1994, roč. 77, č. 5, s. 256–261; dostupné z: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=7215>>). Tato práce obsahuje i příklady českých ekvivalentů některých německých právních termínů, na nichž se ujednotila česká sekce.

³⁷ Členy byli vedle řady dalších též univerzitní profesori F. L. Čelakovský a V. V. Tomek (záhy vystřídaný J. Jirečkem) a tajemník („*aktuar*“) K. Storch; srov. ČERNÝ, Jan Matěj. *Boj o právo*, s. 930–931 (dok. č. 289 „Provolání ministeriální komise pro vědeckou terminologii českou“).

a v subjektivním smyslu (vzhledem k vlastníkově) jako „*vlastnictví*“, což se však neujalo. Termín „*výpůjčka*“ prosazovaný pro *commodatum* byl sice do občanského zákoníku zaveden, ale až se stoletým odstupem při sblížení českého a slovenského názvosloví v rámci právníké dvouletky a pravděpodobně bez přímé inspirace. Řada návrhů komise se sice neujala, přesto zřetelně dokumentují pozitivní trend odklání se od německé i latinské terminologie, respektive snaha o méně doslovný a více „obsahový“ překlad.³⁸

Jistou výjimku v „terminologické anonymitě“ představuje spor Erbena s Šemberou o překlad německého „*versuchter Todtschlag*“ – zatímco Erben obhajoval kolektivně dohodnutý „*pokus zabít*“, Šembera měl prosazovat „*zabijení*“.³⁹

K práci na tvorbě právníké terminologie se Erben dostal ještě jednou. Jednota právníká v Praze, ustavená 15. prosince 1864, „*aby se pěstovaly v řeči české vědy právní a státní*“, si už na ustavující schůzi vytkla za úkol sestavit pro právní praxi českou právní terminologii a frazeologii.⁴⁰ K jeho naplnění si ustavila devítičlennou⁴¹ (po rozšíření patnáctičlennou) komisi a do jejího čela jako „*starostu*“ postavila K. J. Erbena.⁴² Komise začala pracovat s elánem a Právníkou jednotu v následujícím roce požádala o zmíněné rozšíření, uveřejnění „*ke všem přátelům a znatelům práva vyzvání, aby komisi dle možností podpořovali v práci*“, šíření připravené instrukce pro potencionální spolupracovníky a oslovení spolku českých lékařů s žádostí, aby komisi podpořil sbíráním termínů a frází z oboru soudního lékařství. Ve zmíněné instrukci v deseti paragrafech dávala kolegům návod k excerptaci textů a k práci s nimi si zřídila dva odbory, překládající a revidující. Pokyny doplnila čtyřmi názornými příklady, jak postupovat při využití staročeských pramenů a jak u novějších zdrojů.⁴³

Přes ambiciózní rozjezd akce skončila neúspěchem a komise byla v květnu 1867 rozpuštěna, „*poněvadž ukázalo se sestavení její býti nepraktickým*“.⁴⁴ Místo ní vzniklo pětičlenné „*ředitelstvo*“, v němž ale K. J. Erben již nefiguroval. Ani ono však neuspělo, podle zprávy v Právniku podobně jako Erbenova komise pro zaneprázdnění členů a malý zájem praktických právníků.⁴⁵

38	ABGB (1811)	překlad OZO (1812)	Jur.-pol.Term. (1850)	překlad OZO (1862)
(<i>persona</i>) <i>moralis</i>	moralische	morální	hromadná	morální
<i>universitas rerum</i>	Gesamtsache	veškerost věcí	věc hromadná	věc hromadná
<i>proprietas</i>	Eigenthum	vlastnost	vlastenství/vlastnictví	vlastnictví
<i>testamentum</i>	Testament	kšaft/testament	závěť	testament/závěť
<i>heredes necessarij</i>	Notherben	potřební/spříznění	přirození	nepominutelní
<i>commodatum</i>	(An)Leihe	zápůjčka	výpůjčka	půjčka
<i>mutuum</i>	Darleihen	půjčka	půjčka	zápůjčka

Pozn. Seřazeno podle systematicky ABGB.

39 Blíže: BRANDL, Vincenc. *Život Karla Jaromíra Erbena*, s. 38 a 39, zakládající se na Erbenově korespondenci. Z Šemberova pojednání (ŠEMBERA, Alois Vojtěch. *Co znamená slovo „Versuch“ v německém zákonníku trestním, a jak se má vyložit po česku? Příspěvek k terminologii právníké*. Vídeň, 1851) však víme, že vystupoval proti překladu termínu „*Versuch*“ slovem „*pokus*“, které měl vytvořit Zlobický. U „*Versuch eines Verbrechens*“ navrhoval „*zločin nedokonaný*“ místo „*pokus o zločin*“ (s. 7), pro „*das Verbrechen versuchen*“ pak „*nedokonati zločin*“ (s. 13).

40 K Jednotě právníké např. BALÍK, Stanislav. *Jednota právníká v Praze v letech 1864–1882* (Příspěvek k 125. výročí založení. In: *Právněhistorické studie*, č. 32. Praha: Karolinum, 1992, s. 143–154; BALÍK, Stanislav. *Jednota českých právníků*. In: *Encyklopedie českých právních dějin. II. svazek D–J*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 878–881.

41 O zámyslu vytvořit komisi informoval Právník v posledním čísle ročníku 1864 (Denník. Právník. 1864, roč. 3, s. 853), o jejím složení v prvním čísle ročníku následujícího (Denník. Právník. 1865, roč. 4, s. 35).

42 Z právníké jednoty. Denník. Právník. 1865, roč. 4, s. 72.

43 Text instrukce in Právník. 1865, roč. 4, s. 250–252.

44 Ze zprávy o činnosti a stavu jmění, přednesené prvním jednatelem Právníké jednoty dr. Janem Strakatým, publikované in Právník. 1868, roč. 7, s. 76–77.

45 K tomu RŮŽIČKA, Vladimír. *Vědecké zpracování české právní terminologie, zvláště v 19. století*. In: *Právněhistorické studie*, č. 3. Praha: ČSAV, 1957, s. 150–151.

Z tohoto období můžeme ještě zmínit Erbenův autorský podíl na Riegrově *Slovníku naučném* (1859–1874), pro nějž připravil přibližně 116 hesel (počty kolísají) z oblasti mytologie, etymologie, etnografie a kulturní historie (používal šifru aEn) a většinou v nich shrnul svoje dosavadní odborné aktivity. Z hesel, která se dotýkají právní historie, můžeme zmínit „*Archiv*“ (1. díl, s. 311), „*Bartoš Písař*“ (1. díl, s. 505–506), „*Brikcí z Licka*“ (1. díl, 896–897), „*Diplomatář*“ (2. díl, 2. oddělení, s. 194) nebo „*Hřeb*“ (3. díl, s. 933).⁴⁶

4. Erben a založení Právnicka

Pokud je K. J. Erben znám širší právnícké veřejnosti jako právník, pak jako jeden z trojice prvních redaktorů *Právnicka*.⁴⁷ Ke spolupráci jej přizvali o generaci mladší kolegové Rudolf kníže Thurn-Taxis⁴⁸ a Jan Jeřábek.⁴⁹ Pro nás je jejich počín zásadní, v činorodém životě samotného Erbena však představoval jen jednu z drobných epizod.

Právník vznikl ve svěžím ovzduší obnovované ústavnosti, kdy se rozšiřoval již dříve pootevřený prostor pro intenzivnější používání češtiny v úředním styku.⁵⁰ V národním duchu se proto nesl i redakční editorial prvního čísla, nazvaný *Naše úloha* a napsaný Janem Jeřábkem (a zřejmě Erbenem korigovaný⁵¹). Jeho autor nejdříve vyzvedl úroveň česky psaných právníckých textů 14. až 16. století a řadu těch nejvýznamnějších vyjmenoval. Jako „*hlavní pak zřídlo českého jazyka právníckého*“ ocenil *Knihy devatery* Viktorína Kornela ze Všehrd a *Koldínův zákoník* (interpretovaný jako pouhé přepracování *Knihy práv městských Brikcího Kouřimského z Licka*). Pak konstatoval úpadek české řeči a postupné šíření němčiny po Bílé Hoře. Důsledkem bylo, že české verze zákonů z předbřeznové doby, „*pocházející z překladů translatorů guberniálních na větším díle v právích nezběhlých, byly tak nesprávné, že jim s tíží kdo rozuměl*“ (s. 3). V revoluci roku 1848 se

⁴⁶ Blíže: KOBLIŽEK, Vladimír. Erbenův podíl na rozvoji české terminologie a na tvorbě první české encyklopedie. In: Karel Jaromír Erben a úloha paměťových institucí v historických proměnách: referáty z vědecké konference konané ve dnech 15.–16. dubna 2011 na Malé Skále. Sv. 1. Semily: Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily pro Pekařovu společnost Českého ráje v Turnově, 2011, s. 72–79, zvl. s. 74–75.

⁴⁷ Ke stopadesátému výročí *Právnicka* vznikla již uvedená publikace MASOPUST, Zdeněk (ed.). *Právo a stát na stránkách Právnicka. 150 let českého právníckého časopisu*. Výročí vzniku *Právnicka* opakovaně na jeho stránkách připomínal Miloslav Doležal [DOLEŽAL, Miloslav. K počátkům Právnicka (1861–1864). *Právník*. 1961, roč. 100, s. 352 an.; DOLEŽAL, Miloslav. 120 let časopisu „Právník“. *Právník*. 1981, roč. 120, s. 7–8; DOLEŽAL, Miloslav. *Právník 1861–1986. Právník*. 1986, roč. 125, s. 811–818].

⁴⁸ Muž bohatých osudů Rudolf kníže Thurn-Taxis (1833–1904) studoval právo v Praze a v Heidelbergu. Vedle založení *Právnicka* se na začátku šedesátých let zasloužil i o vznik spolku Hlahol a stal se jeho prvním předsedou. Uvažoval o docentuře, nakonec se však dal na dráhu praktického právníka. Psal do *Národních listů* (o poměru Čech k německé říši a k Rakousku), přispíval nejen do *Právnicka*, ale i do Riegrova *Slovníku naučného*. Na doporučení Antonína Randy získal v roce 1880 místo generálního advokáta pro trestní záležitosti při vrchním soudu v Plovdivu (v tehdejší autonomní součásti Osmanské říše Východní Rumelie, od roku 1885 *de facto* připojené k Bulharsku). Zde vypracoval návrhy trestního řádu a trestního zákona (první dokonce vstoupil i létě 1885 v platnost), ale v praxi se pro ovládnutí Východní Rumelie Bulharskem na podzim roku 1885 neuplatnil. V roce 1892 odešel na odpočinek a usadil se pod přijatým jménem Troskov (z Troskova) u Drážďan; k tomu NAVRÁTIL, Michal. *Almanach československých právníků*, s. 450–459.

⁴⁹ Jan Jeřábek (1831–1894) získal doktorát v roce 1858. Přispíval do periodického tisku i do *Slovníku naučného*, jako poslanec zemského sněmu a předseda zemského výboru se angažoval i politicky. Byl též intendantem Národního divadla, ředitelem banky Slavie a předsedou Jednoty pro povzbuzení průmyslu v Čechách; k tomu NAVRÁTIL, Michal. *Almanach československých právníků*, s. 177; ELIÁŠ, Karel. Nenápadné výročí. *Právník*. 1994, roč. 133, s. 895–896. V *Právníku* bylo jeho hlavním úkolem získávat příspěvatel.

⁵⁰ O prvních letech časopisu, ovšem především se zaměřením na obsah MALÝ, Karel. *Právník v letech 1861–1918*. In: MASOPUST, Zdeněk (ed.). *Právo a stát na stránkách Právnicka. 150 let českého právníckého časopisu*, s. 37–71. Naopak na redaktory a autory se tamtéž (stručně) zaměřil Karel Čermák (ČERMÁK, Karel. *Právník 1861 – pohled trochu osobní*. In: MASOPUST, Zdeněk (ed.). *Právo a stát na stránkách Právnicka. 150 let českého právníckého časopisu*, s. 25–35).

⁵¹ Karel Čermák o tom byl přesvědčen, my budeme trochu opatrnější; srov. ČERMÁK, Karel. *Právník 1861 – pohled trochu osobní*, s. 26.

začalo blýskat na lepší časy. Na právnické fakultě se vedle německých přednášek začalo přednášet i česky – dr. Grünwald krátkou dobu o občanském zákoníku a dr. Frič po celá další léta o soudním řádu. Jak již víme, nově zřízený Říšský zákoník měl vycházet i v zemských jazycích (a co J. Jeřábek výslovně nezmínil, cíleně se začala tvořit česká právnická terminologie). Avšak už v roce 1852 bylo „za pravidlo položeno, aby se jen ti zákonové od úředníků na jazyk český překládali, při kterých se příslušným ministeriím toho potřeba bude viděti“. Bachovský absolutismus tedy utlumil, ale zcela neeliminovat opětovné pronikání češtiny do zákonodárství a úředního styku, nicméně i „pro tuto chvíli zanedbáván jest český sloh kancelářský, jemuž se téměř nikde nevyučuje a jehož se dosud v úřadech méně užívá nežli toho vyhledává potřeba lidu, a kdekoliv se to za potřebou nezbytnou přece činí, vydávají se lidu výměry tak nesprávné, že jim snad ani spisovatel sám nerozumí“. Po vydání Říjnového diplomu, v němž „zaručena jest slovem císařským všem národům rakouským rovnoprávnost“, přičkl autor zakládanému časopisu dvojí poslání – „křísiti slavnou druhdy českou vědu právnickou a dobytí jí v české literatuře naší opět čestného místa“, tedy přispívat k rozvoji české právní vědy, a zároveň napomáhat „české praxi právnické, zvláště pak úřadování v jazyku českém“. Proto zakladatelé věnovali první část časopisu teoretickým článkům, druhou právnickým historicko-literárním statím, tedy „hlavně drahocenným památkám českého právnictví“ jako demonstraci „vytříbeného českého slohu právnického doby zlaté“, a třetí, pojatou jako rukověť pro výkonné právníky, článkům určeným pro praxi a vzorům listin a podání.⁵²

Dvojjediné bylo nejen poslání časopisu, ale též úloha K. J. Erbena, i když v jiné rovině – vedl historicko-literární rubriku a odpovídal za jazykovou úroveň publikovaných příspěvků. Historicko-literární rubrika tvořila v prvních dvou ročnících, tedy v době Erbenova redaktorského působení, podstatnou část obsahu časopisu. Samozřejmě se pod to podepsala osobnost redaktora, který měl o historických právnických textech přehled jako nikdo jiný. Nelze však nevidět, že zároveň šlo o výrazný dobový trend. Podobně jako německá právní věda se i rodící se novověká česká právní věda obracela k historii. Zájem o ni ještě umocňovala skutečnost, že v češtině se právní věda po dlouhá desetiletí prakticky vůbec nepěstovala. Proto měli zakladatelé časopisu potřebu seznamovat právnickou veřejnost se středověkými a raně novověkými česky psanými právnickými díly a očekávali příznivou odezvu. Svou roli ovšem hrálo i to, že začínající periodikum mladých zakladatelů nezískalo dostatečně široký okruh autorů, zvláště když psaní o platném právu v češtině stále ještě naráželo na nejednu obtíž a ne každý autor byl ochoten všechny je zdolávat. A historické materiály zafungovaly i jako „záplata“ při selhání v práci redakce.⁵³

V historicko-literární rubrice prvního ročníku *Právnická* vyšly dvě stati Josefa Slavička (*Upomínky na tak zvané soudy boží a Viktorín Kornelius ze Všehrd*) a texty Jana E. Wocela (*Postavení ženského pohlaví v právu českém*), Antonína F. Rybičky (*České řehole a přísloví*), Hermenegilda Jirečka (*O starých soudech slovanských v zemi České*) a Františka Plačka (*Doživotná hospodářství v Čechách*).

Smysl otiskování historických památek K. J. Erben osvětlil v krátké stati, kterou uvedl celou samostatnou rubriku *Významné právní památky zemského práva* i text prvního z vybraných textů představovaných širší právnické veřejnosti – Svatováclavské smlouvy,

⁵² Citace v tomto odstavci *Právnická*. 1861, roč. 1, s. 1–5.

⁵³ K. J. Erben si v říjnu 1862 stěžoval, že jeho kolega J. Jeřábek zapomněl rukopisy příspěvků v Karlových Varech a on musel „ten svazek vycpávatí nakvap starými věcmi“; citováno z Erbenova dopisu A. F. Rybičkoví; in: ERBEN, Karel Jaromír. *Poklad*, s. 646.

jež modifikovala ustanovení Vladislavského zemského zřízení z roku 1500.⁵⁴ Uvedl, že „*máme při tom netoliko na zřeteli, aby čtenářové naši měli před sebou vzory ryzího slohu právníckého z doby té, když na sněmu zemském i v úřadech vůbec panoval ještě jazyk český, ale i k tomu směřuje úmysl náš, aby se v časopise tomto jakožto v pokladnici, ukládaly důležitější památky českého právnictví [...]; a tím způsobem aby se shromáždily pomůcky k budoucímu dějepisu práva českého.*“⁵⁵

Druhý ročník *Právnická* vyšel až s vročením 1863 a v obsahu celého ročníku se objevila spojená rubrika *Památky českého právnictví a články historické a literární*. Pravděpodobný důvod změny odhalíme při prolísování tohoto ročníku – nedostávalo se historických statí a vše zachraňovaly – zcela zřejmě Erbenem vybírané – ukázky starého českého písemnictví. Pro závěr, že ukázky historických pramenů připravoval K. J. Erben, svědčí i to, že v následujícím roce, kdy časopis vyšel pod novou redakcí, se objevila jen jediná, a to hned v prvním čísle.

Spoustu Erbenova času pohltit jeho druhý úkol. Jak začátkem roku 1862 sám napsal, „*největší práce, která mne nyní tíží a nejvíce času mi ubírá, jest Právník. Všecky rukopisy musím napřed čísti i opravovati a mnohé dokonce předělávati a pak na mne ještě čeká první korektura, totiž špinavé prádlo! a za to mám za tištěný arch 5 zlatých!*“⁵⁶

Redakční práce Erbenovi k srdci nepřírostla, proto se jí brzy rád vzdal. V dopise svému příteli a spolubydlícímu ze studentských let A. F. Rybičkovi⁵⁷ 8. října 1862 psal, že se vzdá redaktorství, „*neb mám jiné mnohé práce, neřku snad důležitější, ale vždy milejší*“. O *Právnicku* totiž neměl valné mínění, redaktorství v něm už nepřikládal větší smysl a upřednostňoval práci na *Výboru z literatury české*: „*Výbor má svou stálou cenu sám sebou; ale, Právník co časopis jest [...] jen ceny pomíjející časem*“.⁵⁸ No co, i mistr tesař... Jeho odchod z redakce však nesouvisel pouze s množstvím pro něj zajímavější práce, ale zajisté i s fungováním redakce *Právnická*. Jak uvedla jeho nová redakce v úvodníku třetího ročníku – „*obtíže ve správě daly mu chřádnouti, daly mu po dvouleté pouti zcela zaniknouti*“.⁵⁹ Materiály z prvních let *Právnická* se zřejmě nedochovaly,⁶⁰ o oněch „*obtížích ve správě*“ však stručně referoval sám Erben. V již citovaném dopise A. F. Rybičkovi psal, že „*Právník sám chýlí se k svému konci – hlavně pro nedostatek přispěvatelů; a přispěvatelů je málo bezpochyby proto, že se neplatí pořádně honorár, jak bylo opět slibováno; nakladatel pak se vymlouvá, že platiti nemůže, neb že má při tom škodu, že málo jest odběratelů. A tak se to kolem otáčí.*“⁶¹ Navíc nejen samotná redakce, ale ani spolupráce s tiskárnou nefungovala, jak by měla.⁶²

⁵⁴ Další historické právní památky, publikované v prvním ročníku *Právnická*, vyšly pod názvy *Narovnání o hory a kovy a jich pavování neb těžení v království Českém z r. 1575* (pak ještě dodatky k nim), *Nálezové práv zemských tohoto slavného království od r. 1536* a *Počátek řádu konkursního v Rakousích*.

⁵⁵ *Právník*, roč. 1, 1861, s. 23.

⁵⁶ Citováno podle BRANDL, Vincenc. *Život Karla Jaromíra Erbena*, s. 71–72.

⁵⁷ A. F. Rybička (1812–1899) byl českým dějepiscem a sběratelem starých památek. Působil ve dvorské kanceláři ve Vídni jako translator, krátce jako redaktor českého vydání říšského zákoníku, pak sekretář nejvyššího a kasačního soudu ve Vídni, dvorský sekretář a nakonec jako rada. Věnoval se genealogii šlechtických rodů a pomocným vědám historickým, zejména heraldice.

⁵⁸ Obě citace z ERBEN, Karel Jaromír. *Poklad*, s. 646.

⁵⁹ *Právník*, 1864, roč. 3, s. 3.

⁶⁰ „*Archivní materiál o časopisu Právník není zachován,*“ konstatoval v roce 1961 Miloslav Doležal v článku DOLEŽAL, Miloslav. *K počátkům Právnická (1861–1864)*, s. 354.

⁶¹ ERBEN, Karel Jaromír. *Poklad*, s. 646. Problémy redakce možná souvisely i s finančními problémy, do nichž se v první polovině šedesátých let dostal Rudolf kníže Thurn-Taxis.

⁶² K. J. Erben si stěžoval nejen na zapomětlivost svého mladého kolegy, ale též na neochotu sazeče, „*neb sazečové jsou zde nyní velikými pány, tiskáren přibývá, a dobrých sazečů ubývá, jdou do ciziny, [...]*“; citováno z Erbenova dopisu A. F. Rybičkovi; in: ERBEN, Karel Jaromír. *Poklad*, s. 646 a 647.

Erbenovi *Právník* k srdci nepřirostl, nejstaršímu českému právníckému časopisu, který právě završuje sto padesátý osmý ročník, však jeden z jeho zakladatelů ano. Zásahu, že *Právníku* pomáhal do života, K. J. Erbenovi již nikdo nevezme. A jako ji připomínáme dnes, bude se jistě připomínat i v letech následujících.

5. Erben a politické dění

K. J. Erben, i když se pohyboval v centru českého politického dění a stýkal se s jeho tehdejšími protagonisty, byl člověk v podstatě apolitický.⁶³ V dopise A. Rybičkovi z roku 1850 sám o sobě napsal: „*odjakživa nebyl sem příliš velký přítel politiky*“.⁶⁴ Vymezil se i proti ovlivňování práva politikou (aforismus „*Kde slouží právo politice, / tu pravda musí do temnice*“ v jeho pozůstalosti⁶⁵). Přesto nelze jeho politické postoje přejít bez povšimnutí. Zejména ve zralém věku byl konzervativní, myslel česky a slovansky a vyznával pořádek, umírněnost a časem prověřené hodnoty, proto se také věnoval českým i jiným literárním památkám včetně těch právníckých a ve své literární práci se inspiroval lidovou slovesností a českou historií. Z těchto kořenů vyrůstal i jeho zájem o českou právníckou terminologii.

Na druhé straně o Erbenovi rozhodně nelze říci, že by se politické a jiné veřejné činnosti zcela odříkal, především v mladších letech. Ve čtyřicátých letech se zúčastnil činnosti Matice české a spoluzakládal Měšťanskou besedu, později pak Hlahol. Zejména však, i když jej „vysoká“ politika příliš nevábila, ani on neodolal atmosféře roku 1848 a nechal se strhnout tehdejšímu revolučnímu vřením. Rok 1848 tak představoval vrchol jeho politické angažovanosti. Postupně v něm však rostlo zklamání z vyústění revoluce jak v rámci celé monarchie, tak zejména v českém politickém táboře, zklamání, které nakonec přerostlo do rezignace na politické dění. V posledních dvou desetiletích svého života se pak Erben už politického života cíleně stranil.

Vraťme se však k roku 1848, kdy se K. J. Erben stal členem Národního výboru. Od počátku se podílel na formulování některých dokumentů, například už 20. března na provolání českých a německých spisovatelů. Není jen náhoda, že na Erbenovo jméno narazíme hned v prvním čísle Havlíčkových *Národních novin* (č. 1 ze středy 5. dubna 1848, s. 3). Je tu podepsán – opět spolu s českými a německými pražskými literáty – pod protestem proti nepravdivému informování libereckého německého listu *Reichenberger Anzeigblatt* o dění v Praze, neboť „*zášť národní mezi námi podněcuje*“. V revoluci akcentoval právě její národní rozměr. „*Doba jest důležitá, veliká – teď nebo nikdy! Život silný, sjednocený, anebo záhuba na věky!*“⁶⁶ napsal v dopise představiteli ilyrského hnutí a chorvatsko-slovinskému romantickému básníku Stanku Vrazovi (Vrázovi), jímž jej a jeho kolegy zval jménem Národního výboru na Slovanský sjezd. Vstoupil také do ozbrojené družiny Svornost. Ta pod názvem Concordia vznikla už v březnu v uměleckém prostředí, brzy se v ní však podařilo sdružit všechny vrstvy obyvatelstva a stala se z ní „*vážená organizace ozbrojeného*

⁶³ Otto Urban, vědom si toho, že se Erben pohyboval v politickém prostředí, a tedy nutně, i když třeba neuvědoměle, vyjadřoval nějaký politický názor, dal ve spojení s ním slovo apolitický do uvozovek („*apolitičtí vlastenci předbřeznového ražení*“). Pro snahu najít modus vivendi s bachovským režimem jej přiřadil k provládní pravici, případně mezi stoupence „*konzervativní strany, či lépe řečeno směru*“, kteří vycházeli „*z optimistické představy, že lze nadále rozvíjet národně kulturní snahy bez přihlídnutí ke zkušenosti z let 1848/1849*“; URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*. Praha: Svoboda, 1982, s. 95 a 126.

⁶⁴ ERBEN, Karel Jaromír. *Mateří doušky*, s. 115.

⁶⁵ *Ibidem*, s. 121.

⁶⁶ Citováno podle PAUL, Karel. *Dopisy československých spisovatelů Stanku Vrazovi a Ljudevitu Gajovi*. Praha: 1923, s. 10.

pražského češství v době, kdy v národní gardě převládala německá velicí řeč“.⁶⁷ V dubnu se stal členem prvního výboru Slovanské lípy a přípravného výboru pro svolání Slovanského sjezdu (spolu s dalšími je podepsán pod svoláním *Slované, bratři!* o svolání Slovanského sjezdu z 1. května).⁶⁸ Slovanský sjezd a svatodušní bouře však na vlastní kůži neprožil, protože jako jeden z vyslanců Národního výboru – příznačně pro dobu plnou emocí – „*oděn v kroj svornostenský, v šedivém kabátě a huňatě vysoké čepici, s pistolí a se šavlí*“⁶⁹ odcestoval na pozvání bána Josipa Jelačiče jako delegát Národního výboru do Záhřebu.

Po neslavném odeznění nejrudšího revolučního záchvěvu v Čechách se český politický tábor začal výrazně štěpit. Mezi nedávné spojence se vloudila vzájemná nevraživost. Když to poněkud zjednodušíme, ti, kteří podobně jako Erben akcentovali národní zájem, druhým vytýkali, že jej zradili. Druzí, kteří více akcentovali demokratické přeměny, zase prvním předhazovali zradu revoluce a paktování s politickou reakcí.⁷⁰ Ve stále ještě revolučním, v českých zemích však už poněkud ponurém ovzduší příprav na konání říšského sněmu (nazývaného též Konstituanta, případně u nás poněkud zúženě Kroměřížský sněm) se Erben v červenci 1848 ujal redaktorství *Pražských novin*. V září pak ještě, jak jsme se o tom již zmínili, přijal funkci guberniálního překladatele.

Erbenovo redaktorství, k němuž se zavázal s nevelkým nadšením až na výslovné přání F. Palackého, mělo politické i právní pozadí. Slavný historik a v dané chvíli především přední český politik, který jej přiměl k přijetí redaktorského místa, chtěl zabránit tomu, aby polooficiální tiskový orgán ovlivňoval veřejnost v konzervativním duchu. „Apolitický“, umírněně liberální Erben se v dané chvíli jakožto redaktor jevil jako dobrý kompromis, přijatelný i pro vládní stranu. Pražské noviny totiž v první části, podléhající úřadům, „povinně“ otiskovaly oficiální zprávy a dokumenty a ve druhé, obsahově ovlivňované redaktorem, různé aktuální zprávy z domova i z ciziny, úvahy, naučné články, věnované zpravidla politickým, právnickým či národohospodářským otázkám, případně reakce čtenářů. Na redaktorech do značné míry záviselo, v jakém duchu se ponosou. Krédo nové redakce lze dovodit z úvodníku z 21. července. Zcela zřejmě v reakci na nedávné dění se vymezila proti takovému pojetí svobody, „*kteřá by sloužíc vášním a chutím jedněch, potlačovala práva a volnost druhých*“, a psali: „*Konstituční svoboda záleží v tom, aby se ve všem a každému zachovala nejširší volnost, aby jednotlivci i obecnost mohli volně rozvíjet síly své a užívat nezkráceně všech práv svých. Ale svoboda konstituční má v původu svém zákon, přísný zákon, zabraňující jednotlivci každému, aby, užívaje svobody své, nebyl na překážku rovnému užívání svobody druhých. Jsem-li já svoboden, musí být svoboden i soused můj. / Proto jest a zůstane v státu konstitučním jednou z hlavních povinností každého občana, aby, odhodlaně hledě k svým právům, vždy měl na zřeteli práva druhých a prospěch obecný a obě chránící zákon.*“⁷¹

⁶⁷ ROUBÍK, František. *Český rok 1848*. Praha: Ladislav Kuncíř, 1931, s. 93.

⁶⁸ Výsledek volby do přípravného výboru Slovanského sjezdu in: ŽÁČEK, Václav (ed.). *Slovanský sjezd v Praze roku 1848. Sběrka dokumentů*. Praha: ČSAV, 1958, s. 33; český text svolání ibidem na s. 48–49.

⁶⁹ GRUND, Antonín. *Karel Jaromír Erben*, s. 56.

⁷⁰ Příznačná byla přestřelka mezi „Erbenovými“ *Pražskými novinami* a novými *Občanskými novinami*, vydávanými radikálním Emanuelem Arnoldem (1800–1869). *Pražské noviny* napsaly, že se *Občanské noviny*, které začaly vycházet v listopadu 1848, budou zastávat demokracie, ale bez národnosti. Redaktor *Občanských novin* odpověděl, že národnost bez svobody nemůže obstát, proto budou *Občanské noviny* zastávat svobodu i národnost a národnost i svobodu. K tomu KOLEJKA, Josef. *Národy habsburské monarchie v revoluci 1848–1849*. Praha: Svoboda, 1989, s. 302.

⁷¹ Z úvodníku *Pražských novin* z 21. července 1848, č. 12, citováno podle BENEŠ, Karel Josef (ed.). *1848 v projevech současníků*. Praha: Aventinum, 1932, s. 101.

Umírněně liberální ladění *Pražských novin*, udržované se stále se stupňujícími obtížemi, mělo i svůj rub. List se totiž obracel – jen v opatrnějším duchu – k podobnému okruhu čtenářů jako Havlíčkovy *Národní noviny*. Ve zjitřené atmosféře se proti takové konkurenci jen těžko prosazoval jak při získávání autorů, tak čtenářů.

K. J. Erben předpokládal, že většinu vlastní redakční práce obstará jeho mladý kolega, zeť Pavla Josefa Šafaříka Josef Jireček. On sám při tom bude především odpovědný za redakci, neboť jeho spoluredaktor „neměl ještě právních let“, tedy nebyl podle tehdejší právní úpravy plnoletý. Jeho předpoklad se však nenaplnil, protože J. Jireček začátkem října z redakce odešel, a tak Erben musel redakci obstarávat jen s nově přijatými, mladými a nezkušenými pomocníky. Přesto brzy dokázal dát polouřednímu periodiku „*ráz poučnou a popularizující*“. Erbenův pozdější životopisec A. Grund byl přesvědčen, že „*vlastní cena listu [...] tkví v populárních právnických výkladech Strobachových, Procháskových, Vintířových, Uhlířových, Rittersbergových v duchu umírněného liberalismu o obecní správě a hospodářství, o rozmanitých otázkách, spojených se zrušením roboty, o majetku duchovenstva a právech a povinnostech úřednictva za změněných poměrů*“.⁷² I když jen zprostředkovaně, výběrem autorů a nepřímo i témat, tu tak Erben uplatnil i své právníké vzdělání.

Práce redaktora v *Pražských novinách* nakonec zůstala v Erbenově životě jen kratičkou epizodou. V polovině března 1849 oznámil, že se funkce redaktora z důvodu přepracovanosti ke konci měsíce vzdává. Básník a badatel „*těla slabého a povahy vznětlivé, ne příliš hovorný a málo pružný k denní práci novinářské, toužil spíše po klidu pracovní světnice, kde by se zcela mohl oddati vědě a poesii*“.⁷³ Starost o materiální zabezpečení rodiny jej sice vedla k tomu, že se souběžně věnoval více časově náročným a pro něj třeba nepříliš přitažlivým výtvarným činnostem, ale přepracovanost a chabé zdraví mu řekly dost (jak již víme, v této chvíli jej zaměstnával – a zajisté i bavil – též překlad občanského zákoníku, a to nebyl úkol vůbec jednoduchý). Pozdější autoři jeho odchod spojovali také s časově souběžným vydáním centralistické Stadionovy ústavy.⁷⁴ K přepracovanosti jako hlavnímu důvodu se přikláníme proto, že jen o několik dní dříve, než oznámil odchod z redakce *Pražských novin*, se K. J. Erben vzdal též zmíněné a jemu sympatické a blízké „*guberniální translatury*“, tj. funkce oficiálního překladatele při pražském zemském guberniu.

Erben se po porážce revoluce v Čechách – i pro své krátké působení v *Pražských novinách* – ocitl v táboře těch veřejně angažovaných osobností, které v zájmu obrany „češství“ hledaly přijatelný *modus vivendi* nejen s vládní politikou druhé poloviny roku 1848 a roku následujícího, ale též s pozdějším autoritativním Bachovým režimem. Potvrdilo se však, že politika menšího zla, zpravidla – alespoň z krátkodobého hlediska – nepřináší zainte-

⁷² Všechny citace GRUND, Antonín. *Karel Jaromír Erben*, s. 57–58. Procházka [Josef Procházka Děvítský (1811–1856), kněz, lékař, autor vlastivědných a jazykových prací, podepisující své články i jako J. Procházka]; Josef Vintíř (1806–1869), v té době radní protokolista v Praze, nakonec rada krajského soudu v Táboře; Josef Uhlíř (1822–1004), vlastenec, básník, krátce studující práva, později středoškolský profesor, Ludvík Ritter z Rittersbergu (1809–1858), úředník kamerálního úřadu, všestranný spisovatel věnující se především národopisu a malířství.

⁷³ GRUND, Antonín. *Karel Jaromír Erben*, s. 57–58.

⁷⁴ V. Brandl není při zdůvodnění Erbenovy rezignace konzistentní. V samotném textu uvádí přání více se věnovat překladatelské činnosti. V závěru ovšem poukazuje na souvislost s vydáním Stadionovy ústavy, neboť „*tehdejší vláda žádala, aby ve smyslu této ústavy centralismus státní a politický v novinách těch se chvilil a hájil*“; BRANDL, Vincenc. *Život Karla Jaromíra Erbena*, s. 34 a 96. Také citovaný A. Grund není jednoznačný, respektive také obě motivace klade vedle sebe (GRUND, Antonín. *Karel Jaromír Erben*, s. 58).

resovaným kýžený efekt. Její protagonisté musí čelit výtkám z obou stran, a jak nás přesvědčuje pohled do historie, hrozí při ní vážné nebezpečí, že plíživě přeroste v rezignaci na hodnoty, které původně chtěla chránit (případně alespoň na některé z nich).

V době nastupujícího bachovského absolutismu se Erben z obavy o svou nejistou existenci, závislou na přízni úřadů a nejbližších přátel, a zklamán vyústěním revolučního dění a vyostřenými vztahy v druhdy celkem kompaktním českém politickém táboře začal stranit společenského života: „[...] chce-li člověk ujít ač třeba nevědomých přičin ke všelijakým mrzutostem anebo snad i k něčemu nad to horšímu, musí se sám v sobě zavřít, nikam nechodit, nikomu nevěřit podle starého pravidla římských právníků: *Quotlibet praesumatur malus, donec probetur bonus!* Než nechme toho, o tom se ani bezpečně psát nedá“, napsal koncem roku 1854 v dopise J. M. Roštlapilovi.⁷⁵ Z obavy před sledováním se vyhýbal Boženě Němcové, vystoupil z předsednictva Sboru pro zřízení českého divadla, své knihy dedikoval čelným představitelům režimu... Národní věci, kterou ve svém politickém uvažování stále kladl na první místo, však přispíval básnickou tvorbou, prací na překladech velkých kodexů a působením v komisi pro českou právnícko-politickou terminologii. Právě v této době, v roce 1853, vydal svou leta připravovanou *Kytici* a brzy na to první díl *Regest*. I když se v mládí ostře vyhranil proti Čelakovského rusofilství, sám mu v posledních desetiletích svého života zcela propadl. Jak výstižně napsal v jednom z výběrů z Erbenova díla Vladimír Karfík (pod pseudonymem Věra Kronusová), „*byl to podivný vztah, vypadá nepochopitelně naivně u člověka, kterého život naučil nevěřit a z něhož politika udělala skeptika*“.⁷⁶

Pro Erbenovy postoje měli někteří pochopení („*nemíchaje se do politiky, pomáhá národu svému přece k vítězství*“, napsal Jan Neruda v nekrologu z 21. listopadu 1870).⁷⁷ Jiní s bojovnější povahou, jako třeba Roman Jakobson, konfrontovali jeho chování s Karlem Havlíčkem Borovským a Boženou Němcovou.⁷⁸ Věhlasný lingvista ruského původu, působící ve dvacátých a třicátých letech minulého století v tehdejší Československu, po něm chtěl vzdor a boj, ale ty byly duší lidsky konzervativního, nesmírně pracovitého, loajálního a poctivého úředníka s básnickým nadáním cizí, a to i v době pro boj nebo alespoň vzdor příhodné. Budeme Erbenovo chování jen konstatovat, budeme je obhajovat nebo jej budeme za postoj, v jiných dobách u úředníka naopak žádoucí, kaceřovat? Jen konstatovat, s tím si asi nevystačíme. Když jej začneme obhajovat, měli bychom poměřovat hodnoty, které se snažil chránit, a dosažený efekt jeho snažení na straně jedné a váhu všeho toho, na co rezignoval, na straně druhé. Než přistoupíme ke kárání, měli bychom si zase uvědomit, že se Erben díky svému tehdejšímu oportunismu dostal k práci na české právnícké terminologii a mohl vydat první díl *Regest* (1855) a že ještě větší existenční problémy, které by jistě přišly, kdyby se otevřeně postavil do protivládního tábora, by mu bránily i v básnické a badatelské práci. Zda je to dostatečné „vykoupení“, si musí každý odpovědět sám za sebe. Ale určitě by si při tom měl uvědomit, že naše vnímání historie je do značné míry schematické, *a priori* ovlivněné školním, zkratkovitým, a tedy i poněkud černobílým prezentováním různých fází historického vývoje a „učebnicovým“ hodnocením lidí v nich.

⁷⁵ Citováno podle ERBEN, Karel Jaromír. *Mateří doušky*, s. 120.

⁷⁶ ERBEN, Karel Jaromír. *Zlatý kolovrat*, s. 36.

⁷⁷ Citováno podle ERBEN, Karel Jaromír. *Mateří doušky*, s. 124.

⁷⁸ K tomu ERBEN, Karel Jaromír. *Mateří doušky*, s. 121.

Po obnovení ústavnosti na začátku šedesátých let přátelé vyzývali Erbena, aby kandidoval do zemského sněmu. Zlákat se nedal („já řekl, že potřebuji pokoj a že prosím, aby mi ho popřáli“) a z jeho vyjádření číší i rozmrzelost: „Bude to asi shon a ten život na sněmě samém, jako když kočku a psa do jedné klece zavře! Jsem věru rád, že se na ty ‚ljuté boje‘ mohu jen z povzdálčí dívat! [...]“ Svému důvěrníku J. M. Roštlapilovi, jemuž adresoval i předchozí citovaná slova, ještě v roce 1868 napsal: „O politiku se nestarám; podobát se na vlas našim novinářům; a co nebožtík Havlíček již před dvaceti lety řekl, platí dodnes; podobá prý se to hospodářství černé mši: Nullum Credo – nullum Gloria – solum Offertorium – nulla Benedictio!“⁷⁹ A možná si už také začal připouštět, že jemu a jeho názorově spřízněným přátelům v politice ujíždí vlak.

Závěrem

Nakonec se ještě jednou obrátíme k Janu Skácelovi. A nebude to určeno jen těm, kteří si od chvíle, kdy začali číst tento článek, lámou hlavu, proč brněnský básník psal fiktivní dopis o Karlu Jaromíru Erbenovi právě císařovně Sisi. Vedle objasnění této „záhady“ totiž chceme připomenout, co vše se často musí stát, abychom ocenili, co si – i bez onoho vnějšího a třeba jen zcela náhodného podnětu – ocenění už dávno zasloužilo: „O to mně šlo, o pověst básníkovu, paní Alžběto, a proto jsem sáhnul po peru a píši Vám, která jste se jednou, aniž jste o tom věděla, zasloužila o to, že i hlupáci v mém národě vážili si básníka a on byl alespoň malinkou chvílí šťasten. Popřejme mu tu nádhernou pošetilost. Po pravdě řečeno, byl to Váš hofmistr, který zařadil Kytici do příruční knihovny Vašeho Veličenstva, ale domluvme se a utajme to lidem. [...] Domluvme se, vzácná paní, neprozradme, že jste tu knihu nikdy nečetla, [...]“⁸⁰

Aniž by císařovna musela *Kytici* číst, spravedlivý čas ukázal kvalitu Erbenova díla, a to nejen básnického. My máme minimálně dva důvody, proč si právě v *Právnicku* alespoň jednou za desetiletí připomenout jeho životní výročí. První je interní: slavný básník stál v roce 1861 u jeho zrodu. Druhý se už více než půldruhého století dotýká každého českého právníka a bude se dotýkat i našich následovníků: Erben a jeho druzi nám vložili do úst mnohá ze slov, která zcela samozřejmě a téměř dennodenně používáme.

⁷⁹ Vše citováno podle BRANDL, Vincenc. *Život Karla Jaromíra Erbena*, s. 70 a 86.

⁸⁰ ERBEN, Karel Jaromír. *Mateří doušky*, s. 11.

Karel Jaromír Erben – 150 Years since the Death of the Co-founder of Právník

Ladislav Vojáček – Ondřej Horák

Abstract: The name of Karel Jaromír Erben is closely associated in the public mind with poems and fairy tales. Some people may recognize him for the connection of his artistic work to ethnographic research. Others may have registered his political engagement in the revolutionary year of 1848. Or, they may recall him as an archivist or a translator – and, in this connection, as an author of Czech professional terminology. Only lawyers and historians probably know that it was largely legal terminology (because Erben studied law), and that he also engaged in other activities in the field of law, even though they were not essential in his rich life. One hundred and fifty years since Erben's death is a good opportunity to remember his work in the field of law (in the context of his unkind fate and rich professional activities). Namely his effort to make older Czech legal documents available to public, his participation in the translation of key contemporary legislation into Czech, his work on Czech legal terminology and, last but not least, his editorial work for Právník magazine.

Key words: Erben, Právník magazine, legal terminology, revolution of 1848, Pražské noviny